

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia
Magyar Őstörténeti Témacsoport Kiadványok

TÜRK ATTILA - LŐRINCZY GÁBOR - MARCSIK ANTÓNIA

RÉGÉSZETI ÉS TERMÉSZETTUDOMÁNYI ADATOK A MAROS-TORKOLAT NYUGATI OLDALÁNAK 10. SZÁZADI TÖRTÉNETÉHEZ

ARCHAEOLOGIA

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia

A PPKE BTK Régészeti Tanszékének kiadványai

Archaeological Studies of PPCU Department of Archaeology

Volume 4

Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont

Magyar Őstörténeti Témacsoport Kiadványok

4

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia
A PPKE BTK Régészeti Tanszékének kiadványai
Archaeological Studies of PPCU Department of Archaeology
Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Magyar Őstörténeti Témacsoport Kiadványok

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia
nemzetközi szerkesztőbizottság

Heinrich Härke
Eberhard Karls Universität (Tübingen, D)

Oleksiy V. Komar
Institute of Archaeology of NUAS (Kiev, Ua)

Abdulkarim Maamoun
Damascus University (Damascus, Syr)

Denys Pringle
Cardiff University (Cardiff, UK)

Dmitry A. Stashenkov
Samara Regional Historical Museum (Samara, Ru)

MTA BTK MŐT
sorozatszerkesztők

Fodor Pál
MTA BTK
főigazgató

Vásáry István
MTA BTK MŐT
elnök

TÜRK ATTILA – LŐRINCZY GÁBOR – MARCSIK ANTÓNIA

Régészeti és természettudományi adatok
a Maros-torkolat nyugati oldalának
10. századi történetéhez

Archäologische Daten und naturwissenschaftliche
Ergebnisse zur Geschichte des 10. Jahrhunderts des
westlichen Ufers der Muresch-Mündung

PPKE BTK Régészeti Tanszék – MTA BTK Magyar Őstörténeti Témacsoport

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet és Társadalomtudományi Kar
Régészeti Tanszék

Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Magyar Őstörténeti Témacsoport

BUDAPEST – SZEGED
2015

A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/1-11-1-2012-0001
Nemzeti Kiválóság Program című kiemelt projekt keretében zajlott.
A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.
A kutatás az OTKA/NKFIH 106369 és az MTA BTK MÓT 28.317/2012,
a kötet az OTKA PUB 114537 pályázat támogatásával valósult meg.
A kiadvány megjelenését támogatta a Magyar Tudományos Akadémia

Borítókép:

Válogatás a Szeged-Kiskundorozsma-Hosszúhát 595. sír leleteiből

Hátlapon:

Csörgös lószerszámveret Szeged-Öthalom, V. homokbánya 257. sírből

Képszerkesztő:

Ambrus Edit – Németh Dániel – Pápai Zoltán†

Grafika:

Czabarka Zsuzsa – Koncz Margit

Tárgyfotó:

Dömötör Mihály – Pápai Zoltán†

Sírfotó:

Bende Lívia† – Lőrinczy Gábor – Paluch Tibor

© A szerzők és az Archaeolingua Alapítvány

© Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészet és Társadalomtudományi Kar, Régészeti Tanszék
© Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Magyar Őstörténeti Témacsoport

ISBN 978-963-9911-80-2

HU-ISSN 2064-8162

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet, illetve annak részeit tilos reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni, bármilyen formában vagy eszközzel – elektronikus úton vagy más módon – közölni a kiadó engedélye nélkül.

2015

ARCHAEOLOGUA

ARCHAEOLOGUA ALAPÍTVÁNY

H-1014 Budapest, Úri u. 49

Nyomdai előkészítés: Sigillum 2000 Bt

Borítóterv: Hős Gergely

Nyomda: Prime Rate Kft.

TARTALOM

Előszó	7
Vorwort	9
TÜRK ATTILA – LŐRINCZY GÁBOR: Régészeti adatok és természettudományi eredmények a Maros-torkolat nyugati oldalának 10. századi történetéhez	11
Katalógus	11
Szeged-Kiskundorozsma-Hosszúhát-halom	11
Szeged-Kiskundorozsma-Hosszúhát	15
Szeged-Kiskundorozsma-Subasa	23
Szeged-Óthalom, V. homokbánya	25
Zsombó-Bába-dűlő	38
Zsombó-Ménesjárás-dűlő	40
A mikrorégió vizsgálatba bevont honfoglalás kori lelőhelyei	40
A temetkezési szokások egyes elemeiről	42
A temetők jellege és nagysága	42
A „magányos” sírokról	43
A szállási temetőkről	45
A sírok tájolása, méretei, formája, a vázak helyzete	45
A padmalyos sírformáról	46
A halmos-körárkos temetkezéstről	46
A részleges lótemetkezésekről	47
A lószerszámos temetkezésekről	55
Nyíltegez és íj a sírban	56
Érmék a sírban	57
A csontos húsételről	60
Edény a sírban	61
A szuperpozíciós temetkezéstről	61
A vajt fakoporsóról	61
A Szeged-Óthalom, V. homokbánya sírjainak régészeti leletanyagáról	62
Az ékszerek és ruhadíszek	62
Női használati eszköz	70
A férfiviselet mellékletei	71
Férfi használati eszközök	72
A fegyverekről	75
A lószerszámzat részei	80
A hurkos végű csavart bronzdrót	87
Az érmékről	91
A társtudományok eredményeinek régészeti vonatkozásairól	92
Az anyagösszetételi fémvizsgálatokról	92
A radiokarbon vizsgálatok eredményeiről és a lehetőségekről	95
Az embertani és az archaeogenetikai vizsgálatokról	101
Az archeozoológiai leletek régészeti vonatkozásairól	104
Néhány időrendi, település- és társadalomtörténeti megjegyzés	104
A terület természetföldrajzi sajátosságairól a 10. századi lelőhelyek fényében	104
A mikrorégió 8–9. századi településtörténeti előzményei	106
Az északkeleti kapcsolatról, antropológiai vonatkozásokkal	107
A 10. századi lelőhelyek és a késő középkori úthálózat lehetséges kapcsolatai	110

Adalék a terület gazdasági és társadalomtörténeti vizsgálatához a fémvizsgálatok eredményei alapján	111
Megjegyzések a 10. század közepi fejedelmi szálláshely, illetve a terület nemzeti szállásterületének kérdéséhez	112
Irodalom	115
ATTILA TÜRK – GÁBOR LŐRINCZY: Archäologische Daten und naturwissenschaftliche Ergebnisse zur Geschichte des 10. Jahrhunderts des westlichen Ufers der Muresch-Mündung	130
Képtáblák	142

Függelék

SIMON COUPLAND – LUCA GIANAZZA: The context of the Szeged-Öthalom find: Carolingian coins in Hungarian graves and comparable coins in other contemporary hoards	301
A szeged-öthalmi temető érméi: összefüggések a honfoglaló magyar sírokban és más európai leletekben előkerült Karoling pénzek között	314
CSEDREKI LÁSZLÓ – SUSANNE GREIFF – LANGÓ PÉTER – FLORIAN STRÖBELE – TÜRK ATTILA: Honfoglalás kori fémleletek anyagösszetételi vizsgálatai készítéstechnikájuk és nyersanyagforrásuk tükrében	325
Untersuchungen zur Materialzusammensetzung der landnahmezeitlichen Metallfunde im Spiegel ihrer Herstellungstechnik und Herkunft des Rohmaterials	339
CSEDREKI LÁSZLÓ – LANGÓ PÉTER – TÜRK ATTILA: Honfoglalás kori ezüst tárgyakon végzett XRF és PIXE vizsgálatok összehasonlító módszertani elemzése.	353
Vergleichende methodische Untersuchung zu XRF- und PIXE-Verfahren bei landnahmezeitlichen Silberfunden	356
MARCSIK ANTÓNIA: Honfoglalás kori csontvázak Szeged-Öthalom, V. homokbánya területéről.	363
The 10th century skeletal material at Szeged-Öthalom	368
CSŐSZ ARANKA – MENDE BALÁZS: Archeogenetikai vizsgálatok Szeged-Kiskundorozsma-Hosszúhát és Szeged-Öthalom lelőhelyek 10. századi népességén.	371
Archaeogenetical investigations on the 10th century populations from Szeged-Kiskundorozsma-Hosszúhát and Szeged-Öthalom	375
MARCSIK ANTÓNIA – JUST ZSUZSANNA – SZALAI FERENC: Honfoglalás kori csontmaradványok a Duna–Tisza köze déli területéről (Szeged-Algyő, Sándorfalva-Eperjes).	377
The anthropological analysis of the 10–11th century ad human skeletal remains at the southern part of the Danube–Tisza interfluve (Szeged-Algyő and Sándorfalva-Eperjes sites)	391
SZATHMÁRI LÁSZLÓ – HOLLÓ GÁBOR – MARCSIK ANTÓNIA: Szeged-Algyő és Sándorfalva-Eperjes 10. századi népességének kraniológiai összefüggései az Alföldön.	419
Craniological interrelations between the 10th century populations of Szeged-Algyő and Sándorfalva-Eperjes in the Great Hungarian Plain	424
MARCSIK ANTÓNIA: Embertani adatok a Maros-torokkal szembeni mikrorégió 10. századi történetéhez.	433
Anthropological data to the 10th century history of a microregio at the site opposite the mouth of the Maros River	451
VÖRÖS ISTVÁN: A Maros-torkolattal szembeni mikrorégió 10. századi sírjainak archaeozoológiai vizsgálata	465
Archaeozoological examination of the 10th century graves from the microregion opposite of the Maros mouth.	474